

КОНСТИТУЦІЙНА ЦИФРОВА ІДЕНТИЧНІСТЬ: РОЛЬ АУТОСОМНОГО ДНК-ТЕСТУВАННЯ У ВСТАНОВЛЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ НАЛЕЖНОСТІ

Ігнатова Анастасія Сергіївна,

orcid.org/0009-0004-8556-2391

аспірантка кафедри конституційного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

У статті досліджується феномен конституційної цифрової ідентичності у контексті трансформації прав національних меншин під впливом цифровізації публічного управління та розвитку генетичних технологій. Проаналізовано конституційні гарантії прав національних меншин, закріплених у Конституції України, та їх еволюцію в умовах цифрового суспільства, де процеси ідентифікації особи дедалі може бути пов'язаним з обробкою персональних і генетичних даних. Особливу увагу приділено ролі України як соціальної держави, яка зобов'язана забезпечувати рівний доступ осіб, що належать до національних меншин, до соціальних благ, гарантій і програм підтримки. Реалізація цих прав у цифровому середовищі може передбачати підтвердження належності до відповідної національної меншини, що актуалізує потребу у правовому врегулюванні процедур ідентифікації та забезпеченні належного захисту чутливих персональних і генетичних даних. У цьому контексті, особливу увагу приділено аутосомному ДНК-тестуванню як джерелу чутливих генетичних даних.

Розглянуто правові ризики використання генетичної інформації, зокрема можливість дискримінації, зловживання державною дискрецією та порушення права на приватність. Проаналізовано міжнародні підходи та практику Європейського суду з прав людини щодо захисту біометричних даних, а також сучасні виклики кібербезпеки, пов'язані зі створенням генетичних реєстрів.

У статті акцентовано увагу на необхідності удосконалення національного законодавства у сфері захисту генетичних даних представників національних меншин та розроблення чітких процедур їх обробки у державних інформаційних системах. Обґрунтовано, що забезпечення балансу між публічними інтересами держави та правом особи на приватність є ключовою умовою недопущення порушень прав національних меншин у процесах цифрової ідентифікації. Формування конституційної цифрової ідентичності особи повинно ґрунтуватися на принципах добровільності, пропорційності, мінімізації обробки даних і належного захисту персональної інформації. Використання результатів аутосомного ДНК-тестування у сфері правового статусу національних меншин є допустимим за умови дотримання конституційних гарантій прав людини та недопущення дискримінаційних практик.

Ключові слова: права людини, українське право, конституційне право, пріоритетне питання конституційності, соціальна держава, національна ідентичність, цифрова ідентичність, суспільство.

Ihnatova Anastasiia. Constitutional digital identity: the role of autosomal DNA testing in determining national affiliation

The article examines the phenomenon of constitutional digital identity in the context of the transformation of the rights of national minorities under the influence of the digitalization of public administration and the development of genetic technologies. The constitutional guarantees of the rights of national minorities enshrined in the Constitution of Ukraine and their evolution in the conditions of a digital society are analyzed, where the processes of personal identification may increasingly be associated with the processing of personal and genetic data. Particular attention is paid to the role of Ukraine as a social state, which is obliged to

ensure equal access of persons belonging to national minorities to social benefits, guarantees, and support programs. The implementation of these rights in the digital environment may involve confirmation of belonging to a relevant national minority, which actualizes the need for legal regulation of identification procedures and ensuring proper protection of sensitive personal and genetic data. In this context, special attention is paid to autosomal DNA testing as a source of sensitive genetic data.

The legal risks of using genetic information are considered, in particular the possibility of discrimination, abuse of state discretion, and violation of the right to privacy. International approaches and the practice of the European Court of Human Rights regarding the protection of biometric data are analyzed, as well as modern cybersecurity challenges related to the creation of genetic registers.

The article emphasizes the need to improve national legislation in the field of protection of genetic data of representatives of national minorities and to develop clear procedures for their processing in state information systems. It is substantiated that ensuring a balance between the public interests of the state and the individual's right to privacy is a key condition for preventing violations of the rights of national minorities in digital identification processes. The formation of a person's constitutional digital identity must be based on the principles of voluntariness, proportionality, data minimization, and proper protection of personal information. The use of autosomal DNA testing results in the field of the legal status of national minorities is permissible provided that constitutional guarantees of human rights are observed and discriminatory practices are prevented.

Key words: human rights, Ukrainian law, constitutional law, priority issue of constitutionality, social state, national identity, digital identity, society.

Постановка проблеми. Стрімка цифровізація публічного управління та впровадження генетичних технологій у сферу ідентифікації особи зумовлюють появу нових викликів для конституційного права, зокрема у частині забезпечення прав національних меншин. Сучасні держави (Сполучені Штати Америки, Естонська Республіка, Королівство Таїланд тощо) дедалі частіше використовують цифрові інструменти обробки персональних і біометричних даних для надання адміністративних послуг, підтвердження особи та визначення правового статусу, що зумовлює необхідність переосмислення змісту конституційних гарантій у цифровому середовищі.

Особливої актуальності набуває питання використання генетичних даних, зокрема результатів аутосомного ДНК-тестування, у процедурах, пов'язаних із встановленням походження особи та її належності до національної меншини. З одного боку, такі дані можуть розглядатися як допоміжне джерело інформації для підтвердження етнічного походження. З іншого боку, їх використання породжує ризики дискримінації, зловживання державною дискрецією та порушення права на приватність.

Додаткову складність становить необхідність створення та функціонування

генетичних реєстрів, що передбачає накопичення значних масивів чутливої інформації. В умовах зростання кіберзагроз та масованих атак на державні інформаційні ресурси питання належного захисту таких даних набуває не лише технічного, але й конституційно-правового значення. Витік або неправомірне використання генетичної інформації може мати особливо негативні наслідки для осіб, які належать до національних меншин, з огляду на ризики дискримінації.

Попри активний розвиток досліджень у сфері цифрових прав людини та захисту персональних даних, проблема співвідношення конституційної цифрової ідентичності, генетичних даних і прав національних меншин залишається недостатньо розробленою у вітчизняній правовій науці. Відсутність чітких правових підходів до використання результатів ДНК-тестування у питаннях національної належності зумовлює необхідність комплексного наукового осмислення цієї проблематики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням цифровізації конституційного права, захисту персональних і генетичних даних, а також правового статусу національних меншин присвячено наукові праці низки вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема, окремі

аспекти цифрових прав людини, конституційної ідентичності, обробки генетичних даних, інформаційної безпеки та забезпечення прав національних меншин досліджували Н. Ахтирська, О. Батанов, Т. Гуржій, М. Гуцалюк, О. Дяковський, О. Заярний, С. Х. Кацаніс, М. Оніщук, В. Орей, А. Петрицький, А. Туніка та інші науковці. У працях зазначених авторів розкриваються питання цифрової трансформації прав людини, правового режиму персональних і біометричних даних, кібербезпеки, а також конституційних гарантій прав національних меншин. Водночас комплексне дослідження використання аутосомного ДНК-тестування у контексті конституційної цифрової ідентичності та правового статусу національних меншин не здійснювалось вітчизняними науковцями.

Метою статті є комплексний конституційно-правовий аналіз використання результатів аутосомного ДНК-тестування у контексті формування конституційної цифрової ідентичності особи та визначення правового статусу національних меншин, а також обґрунтування необхідності забезпечення належних гарантій захисту генетичних даних як чутливої персональної інформації.

Виклад основного матеріалу.

У сучасних умовах розвитку суспільства однією з провідних тенденцій є активна інтеграція інноваційних технологій у різні сфери суспільного життя, зокрема у правову науку, правоохоронну діяльність та судову практику. Цифровізація суспільних відносин зумовлює трансформацію традиційних підходів до реалізації та захисту прав людини, формуючи нові правові категорії, серед яких особливе місце посідає конституційна цифрова ідентичність.

Цифровізація конституційного права проявляється, зокрема, у трансформації змісту основоположних прав і свобод під впливом цифрових технологій. Статті 10, 11, 24, 53 та 119 Конституції України 1996 року [1] закріплюють гарантії прав національних меншин, зокрема щодо збереження їхньої мовної та культурної самобутності, рівності перед законом та участі у суспільному житті. В умовах цифровізації ці гарантії національних меншин набу-

вають нових форм реалізації, оскільки процеси ідентифікації особи, доступу до прав та державних послуг дедалі частіше здійснюються із використанням цифрових технологій та інформаційних систем.

Як зазначає К. Кулі-Іванченко у своїй статті «Концепція соціальної держави в Україні: сучасний стан та проблеми реалізації»: «Соціальна функція держави, зокрема, реалізується за допомогою соціального права, систему якого становить сукупність соціальних прав громадян. Соціальні права коротко можна визначити як права людини і громадянина у соціальній сфері, що полягають у набутті соціальних благ, володінні, користуванні й розпорядженні ними та їх захисті, а також вчиненні певних дій у цій сфері, та посідають вагоме місце у системі основних конституційних прав і свобод» [7, с. 54]. У цьому контексті Україна як соціальна держава зобов'язана забезпечувати рівний доступ до соціальних благ для всіх громадян, зокрема осіб, які належать до національних меншин. Такий обов'язок охоплює не лише надання соціальних гарантій і пільг, але й створення ефективних правових механізмів підтвердження належності особи до відповідної національної меншини, що може бути необхідним для реалізації спеціальних прав і програм підтримки.

Як зазначає О. Батанов у своїй статті «Цифровізаційні аспекти сучасного конституційного права»: «...до основних цифрових прав людини можемо віднести наступні: право на доступ до інтернету, яке забезпечує можливість користування глобальною мережею; право на цифрову грамотність, що включає можливість отримання навичок роботи з цифровими технологіями; право на захист персональних даних у цифровому середовищі; право на цифрову приватність; право бути забутим, тобто право вимагати видалення інформації про себе з мережі «Інтернет»; право на цифрову безпеку...» [2, с. 229]. У цьому контексті конституційна цифрова ідентичність постає як правовий феномен, що охоплює сукупність цифрових даних про особу та гарантії їх конституційного захисту.

Права національних меншин також зазнають впливу цифрової трансформації,

оскільки реалізація права на самоідентифікацію, підтвердження походження та доступ до спеціальних правових гарантій може супроводжуватися обробкою персональних і генетичних даних. Зокрема, використання результатів аутосомного ДНК-тестування як допоміжного джерела інформації щодо походження особи порушує питання належного правового режиму таких даних, їх захисту та недопущення дискримінаційних практик. Це зумовлює необхідність розглядати генетичну інформацію як складову конституційної цифрової ідентичності, що потребує підвищених стандартів безпеки, конфіденційності та правового регулювання.

Як зазначають С. Коваль, А. Богдан та Т. Кудрявцева аутосомне ДНК-тестування: «...може розповісти про ваш етнічний склад, допомагає виявити групи населення за тисячолітній період, які внесли свій вклад в ваш етнос. Для аналізу використовуються нестатеві хромосоми – 22 з 23 пар хромосом, які ми успадковуємо від наших батьків. Тест підходить і для чоловіків, і для жінок» [3, с. 9]. У контексті конституційно-правового статусу національних меншин результати аутосомного ДНК-тестування можуть набувати додаткового значення як допоміжне джерело інформації при з'ясуванні походження особи. Зокрема, такий аналіз здатний відобразити наявність генетичних маркерів.

Валеді Орей та Сара Х. Кацаніс у статті «Етичні міркування щодо тестування ДНК як показника національності» [4] розглядають ДНК-тестування насамперед як інструмент підтвердження родинних зв'язків і громадянства у межах імміграційних процедур у Сполучених Штатах Америки. Хоча дослідження авторок безпосередньо не стосується правового статусу національних меншин, воно містить важливі висновки щодо допустимості використання генетичних даних у питаннях ідентичності.

Авторки зазначають, що ДНК-тестування може вказувати на ймовірне походження особи, проте особливі труднощі виникають у випадку осіб зі змішаним походженням, оскільки інтерпретація генетичної спадковості може свідчити про походження з кількох регіонів одночасно,

що робить такі результати неоднозначними для цілей визначення національності. Якщо особа заявляє про належність до певного регіону, а генетичний тест підтверджує лише часткову відповідність, питання достатності такого доказу залишається на розсуд держави (Сполучених Штатів Америки). Така дискреція може створювати ризики упередженості, дискримінації та застосування довільних критеріїв, зокрема квот або політики «однієї краплі», що потенційно призводить до виключення осіб або груп населення з державного членства на підставі результатів ДНК-тестування [4].

Застосування результатів ДНК-тестування у процедурах, пов'язаних із підтвердженням національної належності, об'єктивно передбачає створення та функціонування відповідних інформаційних систем, у яких зберігатимуться генетичні та інші біометричні дані осіб. У науковій літературі такі системи зазвичай визначаються як генетичні або біометричні реєстри, що містять структуровані масиви чутливої персональної інформації. Формування подібних баз даних для представників національних меншин потребує чіткого нормативного врегулювання, оскільки генетична інформація є унікальною, незмінною та здатною розкривати не лише індивідуальні характеристики особи, але й відомості про її родинні зв'язки та походження.

У контексті зростання кіберзагроз питання захисту таких даних набуває особливої актуальності. Упродовж 2023–2025 років Україна зазнала масованих кібератак на державні інформаційні ресурси, що посилює суспільні побоювання щодо безпеки персональних даних. Як зазначають М. Оніщук, Н. Ахтирська «Громадяни України, враховуючи загрози викрадення персональних даних, дедалі частіше звертаються до Державної міграційної служби України з заявами про видачу паспорта без біометричних даних, а отримавши відмову, оскаржують її до судів адміністративної юрисдикції, які теж відмовляють у задоволенні позовних вимог» [5, с. 145]. Така практика свідчить про існування суспільного запиту на посилення гарантій захисту біометричної інформації.

Додаткові правові орієнтири щодо допустимості збирання та зберігання генетичних даних сформульовані у практиці Європейського суду з прав людини. У справі «S. and Marper v. the United Kingdom» Суд визнав, що відбитки пальців, профілі ДНК та зразки клітин становлять персональні дані у розумінні Конвенції про захист даних, а їх зберігання державними органами становить втручання у право на повагу до приватного життя. Суд підкреслив, що зразки клітин і профілі ДНК містять значно ширший обсяг інформації, ніж відбитки пальців, а тому їх зберігання має більш інтенсивний вплив на приватність особи та потребує особливо переконливого обґрунтування і належних гарантій захисту [6].

У світлі зазначеного використання генетичних даних для цілей встановлення національної належності повинно оцінюватися з позицій пропорційності, необхідності та недискримінації. Водночас створення генетичних реєстрів як інструменту обліку та обробки таких даних може бути

допустимим за умови дотримання принципів добровільності, інформованої згоди та контролю особи над власною інформацією. Особа, яка надає генетичні матеріали, повинна мати право визначати обсяг їх використання, надавати письмову згоду на обробку даних, а також у будь-який час вимагати їх видалення з відповідних реєстрів. Такий підхід забезпечує баланс між інтересами держави у веденні обліку та правом особи на приватність і самовизначення.

Таким чином, формування генетичних реєстрів і використання ДНК-даних у процедурах, пов'язаних із правовим статусом національних меншин, має здійснюватися з повагою до гідності людини та її права на контроль над персональними даними. Конституційна цифрова ідентичність у цьому контексті визначає межі допустимого втручання держави у сферу персональної інформації та слугує правовою основою для поєднання публічних інтересів із гарантіями приватності, добровільності та захисту від дискримінації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України : *Відомості Верховної Ради України*, 1996. URL: <https://surli.cc/sqmfdu> (дата звернення: 01.12.2025).
2. Батанов О. Цифровізаційні аспекти сучасного конституційного права. *Право.ua*. 2025, № 2. С. 227–236. DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2025.2.36>
3. Коваль С., Богдан А., Кудрявцева Т.. Новий маркетинговий писк «тест на етнос»: збірник наукових праць міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії», м. Переяслав-Хмельницький, 31 берез. 2019 р., м. Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 8–10
4. Valedie Oray 1, Sara H Katsanis. Ethical considerations for DNA testing as a proxy for nationality. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33828401/> (дата звернення: 24.02.2026).
5. Оніщук М., Ахтирська Н. Мінімальні стандарти безпеки та захист персональних даних, або як суспільству пройти між скіллою та харибдою в умовах цифровізації. URL: https://pravoua.com.ua/storage/files/magazines/files/article-pravo_2025_5-s4247.pdf (дата звернення: 24.02.2026).
6. Рішення ЄСПЛ в справі S. AND MARPER v. THE UNITED KINGDOM (Заяви №№ 30562/04 та 30566/04): URL: <https://surl.li/wwvjad> (дата звернення: 24.02.2026).
7. Кулі-Іванченко К. Концепція соціальної держави в Україні: сучасний стан та проблеми реалізації. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/254412/251637> (дата звернення: 24.02.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 27.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 08.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)